

9. Flexivní třídy sloves

9.1. Klasifikace sloves

1. „prézentní“ (ne-perfektivní) třídy	I, II, III
2. imperativní (ne-perfektivní) třídy	α, β, γ
3. perfektivní třídy	podle PFV sufixů

9.2. Prézentní třídy

Analýza 1

- ne-perfektivní formanty osoby a čísla jsou bimorfematické
 - a) vlastní sufixy osoby/čísla (C = -v, -s, -l, -n)
 - b) klasifikační sufixy
 - např. *asa-l* vs. *ker-e-l*
- I (0) *asa-v ~ asa-l*
 - II -a- ~ -e- *ker-a-v ~ ker-e-l*
 - III -uva- ~ -o- *axal'-uva-v ~ axal'-o-l*

Tab. 1: Ne-perfektivní formanty osoby a čísla: analýza I

	I	II	III	< *II
1SG	-v	-a-v	-uv-a-v	-ov--a-v
1PL	-s	-a-s	-uv-a-s	-ov--a-s
2SG	-s	-e-s	-o-s	-ov--e-s
3SG	-l	-e-l	-o-l	-ov--e-l
2/3PL	-n	-e-n	-o-n	-ov--e-n

Analýza 2

- ne-perfektivní formanty osoby/čísla (I=II) jsou monomorfematické (VC = -av, -es, -el, -en)
- elize vokalické části sufixů po koncové samohláске kmene
- např. {ker-el} > *ker-el* vs. {asa-el} > *asa-l*, ale {pi-el} > *pj-el*

Produktivita

- I: neproduktivní
- II: produktivní skrze derivace a přejímání
- III: produktivní skrze derivace a (méně) přejímání

Třída I

- převládají intranzitiva
- i. slovesa spojená s emocemi a tělesnými stavy apod.
- ii. slovesa pohybu
- iii. (potenciální) tranzitiva

(1)	AS	SELICE	
i.	(h)asa- dara- // traša- ladža- (l)izdra- troma- dukha- chasa-	asa- dara- ladža- rezda- troma- dukha- 0	„smát se“ „bát se“ „stydět se“ „třást se“ „odvážit se“ „bolet“ „kašlat“
ii.	dža- prasta-	dža- 0	„jít“ „běžet“
iii.	lidža- cha- paťa- prasa-	0 [ledž-] ha- paťa- 0	„odnést, odvézt“ „jíst“ „věřit“ „zesměšňovat“

Třída III

- převládají intransitiva
- tzv. MÉDIA (Matras: mediopasíva, Boretzky: syntetická pasíva): mediální sufix NPVF *-ov- ~ PFV *-il-
- vzniká kontrakce ne-perfektivního mediálního sufixu s formanty osoby/číslo II. třídy
- hierarchie: 3 > 2 > 1 osoba

Tab. 2: Kontrakce u formantů přezentní III. třídy

	1SG	1PL	2SG	2PL	3SG	3PL
(a)	-ov-a-v	-ov-a-s	-ov-e-s	-ov-e-n	-ov-e-l	-ov-e-n
(b)	-ov-a-v	-ov-a-s	-ov-e-s	-ov-e-n	-o-l	-o-n
(c)	-ov-a-v	-ov-a-s	-o-s	-o-n	-o-l	-o-n
(d)	-a-v	-a-s	-o-s	-o-n	-o-l	-o-n

- naše centrální dialekty
 - distribuce typu (a), (b), (c)
 - kontrakce často alternativní, např. Selice (b/c)
 - změna *-ov- > -uv- na východě AS i AHI

9.3. Imperativní třídy

- α (0) *ker, asa; av*
- β *-e d-e*
- γ *-i ušť-i*
- δ *-uv axal'-uv*

Tab. 3: Přezentní a imperativní třídy

	α	β	γ	δ
I	<i>asa</i>	–	–	–
II	<i>ker</i>	<i>d-e</i>	<i>ušť-i</i>	–
III	–	–	–	<i>axal'-uv</i>

Třída β : -e

- i. slovesa s neslabičným kmenem: *d-*, *l-*
- ii. diachronní kompozita s *d-*; nepatří sem *phand-*
- iii. synchronní kompozita s *d-*
čhungar-d- „plivat“, *čhuri-d-* „bodat“, sel. *kan-d-* „poslouchat“ aj.
- zvl. v AHI přecházejí slovesa (ii) k třídě α
Selice: *vazd-e*, ale: *cid, ispid, ked, phud* atd.

(2)	AS	SELICE	
ii.	<i>cird-, cřd-, třd-</i>	<i>cid-</i>	„tahat“
	<i>čand-</i>	<i>čhand-</i>	„zvracet“
	<i>čumid-</i>	<i>čumid-</i>	„líbat“
	<i>0 [čhiv-]</i>	<i>čhid-</i>	„hodit“
	<i>khand-</i>	<i>khand-</i>	„smrdět“
	<i>hazd-, vazd-</i>	<i>vazd-</i>	„zvedat“ / „sejmout, zvedat (sukni)“
	<i>chud-</i>	<i>uštid-</i>	„chytit, dostat“ / „dostat“
	<i>ispid-</i>	<i>ispid-</i>	„strkat“
	<i>kid-</i>	<i>ked-</i>	„sbírat“
	<i>kikid-</i>	<i>0</i>	„tisknout, tlačit“
	<i>phurd-</i>	<i>phud-</i>	„foukat“
	<i>rand-</i>	<i>0</i>	„škrábat“
	<i>rod-</i>	<i>rod-</i>	„hledat“
	<i>trad-</i>	<i>trád-</i>	„hnát“

Třída γ : -i

- několik neodvozených sloves
- historicky s kmenem na /i/, imp. třída α

(3)	AS	SELICE	
	<i>ušt'-, ušč-, uš-</i>	<i>ušt'-</i>	„vstát“ / „vstát, skákat“
	<i>chut'-</i>	0	„skákat“
	<i>ur-</i>	<i>urd'-</i>	„obléct“

(4)	$\alpha >$	$\alpha \text{ alt. } >$	γ
	<i>ušti-el</i>	<i>uštj-el</i>	<i>ušt'-el</i>
	<i>ušti</i>	<i>ušti</i>	<i>ušt'-i</i>

9.4. Perfektivní třídyKritéria klasifikace

- a) perfektivní sufix
- b) alomorfie kmene způsobená perfektivním sufixem
- c) participiální sufix

Tab. 4: Distribuce alomorfů perfektivních sufixů

	větš. AS i AHI	Gemer AHI > AS	olaština
1SG	<i>ker-d'-om</i>	<i>ker-d'-om</i>	<i>ker-d-em</i>
2SG	<i>ker-d'-al</i>	<i>ker-d'-al</i>	<i>ker-d-an/l</i>
3SG	<i>ker-d'-a(s)</i>	<i>ker-d'-a</i>	<i>ker-d-as</i>
1PL	<i>ker-d'-am</i>	<i>ker-d'-am</i>	<i>ker-d-am</i>
2PL	<i>ker-d'-an</i>	<i>ker-d'-an</i>	<i>ker-d-an</i>
3PL	<i>ker-d-e</i>	<i>ker-d'-e</i>	<i>ker-d(-in)-e</i>

Perfektivní sufix

- dva alomorfy
 - nepalatalizovaný: *-d-*, *-t-*, *-l-*, *-n-* aj.
 - palatalizovaný: *-d'-* (*-dž-*), *-t'-* (*-č-*), *-l'-* (*-j-*), *-ň-* aj.
- depalatalizace
 - morfologická: olaština *ker-d-am*, *su-t-am*, *mang-l-am* (má *d'/dž*, *t'/č*, *l'/j*)
 - fonologická: Záhorie AS *ker-d'-am*, *su-t'-am*, ale *mang-l-am* (**l' > l*)

Tab. 5: Slovesné třídy v selické romštině

	D	T	L	ÍL	N	IN	(ÍN)	IND
I			<i>ha-</i> ²		<i>asa-</i> ⁷			
II α	<i>ker-</i>	<i>beš-</i> ¹¹	<i>muk-</i> ¹⁸		<i>rov-</i> ¹			<i>cid-</i> ¹⁰
II β						<i>d-</i> ²		<i>vazd-</i> ¹
II γ							<i>ušt'-</i> ²	
III				<i>hajov-</i>			<i>terd'ov-</i> ¹	

Pozn: tučně = více než jeden lexém, stínování = produktivní

Tab. 6: Ilustrace slovesných tříd v selické romštině

PFV	VZOR	AOR	NPFV	PRES	IMP
D	<i>KER-</i>	<i>ker-d'-al</i>	II α	<i>ker-e-s</i>	<i>ker</i>
T	<i>BEŠ-</i>	<i>beš-t'-al</i>	II α	<i>beš-e-s</i>	<i>beš</i>
L	<i>HA-</i>	<i>há-j-al</i>	I	<i>ha-s</i>	<i>ha</i>
	<i>MUK-</i>	<i>muk-j-al</i>	II α	<i>muk-e-s</i>	<i>muk</i>
ÍL	<i>HAJOV-</i>	<i>hal-ij-al</i>	III	<i>haj-o-s</i>	<i>hajov</i>
N	<i>ASA-</i>	<i>asa-ň-al</i>	I	<i>asa-s</i>	<i>asa</i>
	<i>ROV-</i>	<i>ru-ň-al</i>	II α	<i>rov-e-s</i>	<i>rov</i>
IN	<i>D-</i>	<i>d-iň-al</i>	II β	<i>d-e-s</i>	<i>d-e</i>
(ÍN)	<i>UŠT'-</i>	<i>ušt'-iň-al</i>	II γ	<i>ušt'-e-s</i>	<i>ušt'-i</i>
	<i>TERDOV-</i>	<i>terd'-iň-al</i>	III	<i>terd'-o-s</i>	<i>terd'-ov</i>
IND	<i>CID-</i>	<i>cid-ind'-al</i>	II α	<i>cid-e-s</i>	<i>cid</i>
	<i>VAZD-</i>	<i>vazd-ind'-al</i>	II β	<i>vazd-e-s</i>	<i>vazd-e</i>
7			12		

Tab. 7: Perfektivní podtřídy v selické romštině podle alomorfie

TRĚ.	PODTŘ.	PŘÍK. (PVF>NPFV)	ALTERNACE	PRODUKTIVITA
D	D1	<i>ker-</i> > <i>ker-d-</i>	–	+ [- <i>in-</i> , - <i>ar-</i> , - <i>ker-</i>]
	D2	<i>mutr-</i> > <i>muter-d-</i>	<i>0 ~ e</i>	-2
	D3	<i>bikn-</i> > <i>bikin-d-</i>	<i>0 ~ i</i>	-1
	D4	<i>hij-</i> > <i>hin-d-</i>	<i>j ~ n</i>	-1
	D5	<i>khuv-</i> > <i>khú-d-</i>	<i>v ~</i> dloužení	-3
	D6	<i>garuv-</i> > <i>garu-d-</i>	<i>v ~ 0</i>	+ [- <i>av-</i>]
	D7	<i>leđž-</i> > <i>lege-d-</i>	<i>dž ~ ge</i>	-1
T	T1	<i>beš-</i> > <i>beš-t-</i>	–	-9
	T2	<i>čhiv-</i> > <i>čhi-t-</i>	<i>v ~ 0</i>	-1
	T3	<i>sov-</i> > <i>sú-t-</i>	<i>ov ~ ú</i>	-1
L	L1	<i>muk-</i> > <i>muk-l-</i>	–	-13
	L2	<i>ha-</i> > <i>há-l-</i>	<i>0 ~</i> dloužení	-2
	L3	<i>av-</i> > <i>á-l-</i>	<i>v ~</i> dloužení	-1
	L4	<i>ov-</i> > <i>ú-l-</i>	<i>ov ~ ú</i>	-1
	L5	<i>per-</i> > <i>pé-l-</i>	<i>er ~ é</i>	-1
	L6	<i>mer-</i> > <i>mú-l-</i>	<i>er ~ ú</i>	-1
	L7	<i>dža-</i> > <i>gé-l-</i>	supletivismus	-1
N	N1	<i>asa-</i> > <i>asa-n-</i>	–	-7
	N2	<i>rov-</i> > <i>rú-n-</i>	<i>ov ~ ú</i>	-1

Pozn. 1: perfektivní třídy IL, IN ~ ÍN a IND nemají podtřídy podle alomorfie

Pozn. 2: některé perfektivní podtřídy distribučně odpovídají ne-perfektivním třídám, např. N1 = I, N2 = IIa

Pozn. 3: nepravidelnosti různého druhu, např. *dživ-* > *dživ-d-* (D1) je pravidelné v rámci třídy D, ale nepravidelné vzhledem k ostatním slovesům na /v/ (D5, D6)

Perfektivní podtřídy podle participiálního sufixu

- a) PTC sufix = PFV sufix *ker-d-o* = *ker-d-*
- b) PTC sufix 0 vs. PFV sufix -l- *pek-o* ≠ *pek-l-*
- c) PTC sufix -ime(n) vs. PFV sufix -d- *vič-imen* ≠ *vič-in-d-*

(5) Analogické rozšíření sufixu -ime (Selice)

NPFV	PFV	PTC
<i>čhin-</i>	<i>čhin-d-</i>	<i>čhin-d-o</i>
<i>pořin-</i>	<i>pořin-d-</i>	<i>poř-ime</i>
<i>vič-in-</i>	<i>vič-in-d-</i>	<i>vič-ime</i>
<i>cid-</i>	<i>cid-ind-</i>	<i>cid-ime</i>
<i>d-</i>	<i>d-in-</i>	<i>d-ime</i>

9.5. Perfektivní třídy: interdialektální srovnání

Tab. 8: Expanze perfektivní třídy L

	KER-	SOV-	BEŠ-	PHUČ-	MANG-
Selice AHI	-d-	-t-	-t-	-t-	-l-
Závadka AS	-d-	-t-	-t-	-l-	-l-
Telgárt AS	-d-	-t-	-t-/-l-	-l-	-l-
Lučivná AS	-d-	-t-	-t- ~ -l-	-l-	-l-
Krompachy AS	-d-	-t-	-tl-/-l-	-l-	-l-
Bystrany AS	-d-	-t-	-l-	-l-	-l-

Pozn. 1: tučně = inovace

Pozn. 2: Lučivná *beš-t-om* i *beš-l-om*, ale pouze *beš-t-e* (**beš-l-e*)

Tab. 9: Vývoj perfektivních tříd „kolem“ slovesa *d-*

	<i>L-</i>	<i>D-</i>	<i>ČUMID-</i>	<i>KHAND-</i>	<i>PHAND-</i>
Gbely AS, Klen. AHI	<i>-il-</i>	<i>-in-</i>	<i>-in-</i>	<i>-in-</i>	<i>-l-</i>
Vehec AS	<i>-il-</i>	<i>-in-</i>	<i>-n-</i>	<i>-n-</i>	<i>-l-</i>
Podhradie AS	<i>-in-</i>	<i>-in-</i>	<i>-n-</i>	<i>-n-</i>	<i>-l-</i>
Bystrany AS	<i>-il-</i>	<i>-in-</i>	<i>-l-</i>	<i>-l-</i>	<i>-l-</i>
Závadka AS	<i>-il-</i>	<i>-il-</i>	<i>-l-</i>	<i>-l-</i>	<i>-l-</i>
Balog AS	<i>-il-</i>	<i>-il-</i>	<i>-il-</i>	<i>-il-</i>	<i>-l-</i>
Selice AHI	<i>-in-</i>	<i>-in-</i>	<i>-ind-</i>	<i>-l-</i>	<i>-l-</i>

Pozn: tučně = inovace

(6) Selice: rozštěpení kompozit s *d-*

cid-ind-
čumid-ind-
čhid-ind-
ispid-ind-
ked-ind-
phud-ind-
rod-ind-
trád-ind-
uštíd-ind-
vazd-ind-

čhand-l-
kand-l-
khand-l-
 ↑
phand-l-

Tab. 10: Vývoj vybraných perfektivních tříd

	<i>AV-</i>	<i>AČH-</i>	<i>UŠŤ-</i>	<i>DARA-</i>	<i>ASA-</i>	<i>ROV-</i>
Bystrany AS	<i>-il-/-l-</i>	<i>-il-</i>	<i>-il-</i>	<i>-nd'il-</i>	<i>-nd'il-</i>	<i>-nd-</i>
Zborov AS	<i>-l-</i>	<i>-il-</i>	<i>-il-</i>	<i>-nd'il-</i>	<i>-nd'il-</i>	<i>-nd-</i>
Balog AS	<i>-l-</i>	<i>-il-</i>	<i>-il-</i>	<i>-nd'il-</i>	<i>-nd'il-</i>	<i>-d-*</i>
Podhradie AS	<i>-l-</i>	<i>-l-</i>	<i>-il-</i>	<i>-nd'il-</i>	<i>-nd'il-</i>	<i>-n-</i>
Švedlár AS	<i>-l-</i>	<i>-l-</i>	<i>-l-</i>	<i>-nd'il-</i>	<i>-nd'il-</i>	<i>-nd-</i>
Jeľšava AS	<i>-l-</i>	<i>-il-</i>	<i>-il-</i>	<i>-nd'il-</i>	<i>-nd'il-</i>	<i>-n-</i>
Holumnica AS	<i>-l-</i>	<i>-l-</i>	<i>-il-</i>	<i>-nd'il-</i>	<i>-nd-</i>	<i>-nd-</i>
Dlhá n. Čir. AS	<i>-l-</i>	<i>-il-</i>	<i>-il-</i>	<i>-n-</i>	<i>-n-</i>	<i>-l-*</i>
Klenovec AHI	<i>-l-</i>	<i>-il-</i>	<i>-in-</i>	<i>-n-</i>	<i>-n-</i>	<i>-n-</i>
Selice AHI	<i>-l-</i>	<i>-il-</i>	<i>-ín-</i>	<i>-n-</i>	<i>-n-</i>	<i>-n-</i>

Pozn. 1: tučně = inovace

Pozn. 2: * = regularizovaný kmen *rov-d-*, *rov-l-*; jinak *ru-n-*, *ru-nd-*(7) *asa-n-* > zesílení *asa-n+d-* > „medializace“ *asa-nd'+il-*